

Asia: VN/4099/2024

Lausuntopyyntö: Työryhmämietintö hallituksen esitykseksi hankintalain, erityisalojen hankintalain sekä rikosrekisterilain 6 b §: n muuttamiseksi

Lausunnonantajan lausunto

Esityksen yleiset tavoitteet ja päämäärät

Mitä mieltä olette esityksen yleisistä tavoitteista ja päämääristä? Saavutetaanko esityksellä hallitusohjelman yleiset tavoitteet säästöistä ja kilpailun lisäämisestä?

Hankintalain uudistuksen tavoitteet ovat oikeansuuntaiset, mutta niiden toteutuminen riippuu hankintayksiköiden toimintatapojen muutoksista. Kilpailun lisääminen on keskeinen keino saavuttaa kustannussäästöjä, vahvistaa yritysten kasvua ja parantaa julkisten hankintojen laatua. Avoimien markkinoiden ja kilpailun kautta veronmaksajien rahat käytetään tehokkaammin ja läpinäkyvämmiin, mikä vahvistaa julkisten palveluiden vaikuttavuutta.

Naisvaltaisilla aloilla, kuten sosiaali- ja terveydenhoidossa, vanhusten kotipalveluissa, taloushallinnossa, ruokapalveluissa ja siivouspalveluissa, kilpailun vähäisyys ja suurten kokonaisurakoiden suosiminen estävät usein pk-yritysten osallistumisen. Uudistuksen tulee velvoittaa hankintayksiköitä jakamaan hankintoja osiin ja edistämään pk-yritysten osallistumismahdollisuuksia tarjouskilpailuissa.

Markkinakartoituksen ja markkinavuoropuhelun vahvistaminen tukee kilpailun lisäämistä, mutta ne tulisi asettaa pakollisiksi kaikissa kansalliset kynnysarvot ylittävissä hankinnoissa. Näin voidaan varmistaa, että pk-yritykset saavat mahdollisuuden osallistua kilpailuun tasavertaisesti suurten toimijoiden kanssa.

Hankintalaki toimii myös kasvun työkaluna, erityisesti naisomisteisten yritysten kasvun vauhdittajana, mahdollistaen niiden laajentumisen julkisille markkinoille.

Hankintojen valmistelu

Hankintojen valmistelua koskevilla ehdotuksilla pyritään lisäämään hankintojen huolellista valmistelua, markkinakartoituksen käyttöä, sekä kilpailua julkisissa hankinnoissa. Tavoitteena on saada lisää tarjontaa ja säästöjä. Työryhmän mietinnössä ehdotetussa ratkaisussa on samanaikaisesti pyritty varmistamaan, että se on käytännön hankintatoimen näkökulmasta tarkoituksenmukainen.

- **Kuinka hyvin hankintalain 65, 75, 124 ja 125 §:iä koskeva esitys edistää markkinakartoituksen käyttöä ja hankinnan huolellista valmistelua?**

Esitys edistää markkinakartoituksen käyttöä oikeaan suuntaan, mutta se ei velvoita hankintayksiköitä riittävällä tavalla varmistamaan, että markkinoiden kilpailutilanne todella kartoitetaan ja hyödynnetään hankinnoissa. Markkinakartoituksen pakollisuus vain yli 10 miljoonan euron hankinnoissa jättää suuren osan hankinnoista sen ulkopuolelle.

Ehdotamme, että markkinakartoitus ja markkinavuoropuhelu asetetaan pakollisiksi kaikissa kansalliset kynnsarvot ylittävissä hankinnoissa. Tämä edistäisi pk-yritysten osallistumismahdollisuuksia ja parantaisi hankintojen laatua. Erityisesti pienemmissä hankintayksiköissä tällä saavutettaisiin merkittäviä hyötyjä.

Haluamme myös korostaa hankintaneuvonnan merkitystä, sillä sen avulla hankintayksiköt voivat toteuttaa kilpailutuksia entistä tehokkaammin ja oikeudenmukaisemmin. Lisäksi hankintaneuvonta tukee pk-yrityksiä tarjouskilpailuihin valmistautumisessa ja auttaa niitä ymmärtämään hankintaprosessin vaatimukset paremmin.

Hankintojen jakaminen osiin on tehokkain tapa lisätä paikallisten pk-yritysten mahdollisuuksia osallistua kilpailutuksiin. Esityksen sisältämät poikkeukset jakamisveloitteeseen tulisi täsmentää siten, että veloitteen noudattamatta jättäminen olisi mahdollista ainoastaan painavista ja hyvin perustelluista syistä.

Hankintakertomus lisää julkisten hankintojen läpinäkyvyyttä. Suuret hankintayksiköt tulisi myös velvoittaa julkaisemaan hankintakalenteri, jotta tarjoajat voivat valmistautua kilpailutuksiin paremmin.

Kilpailutusten uusimisveloite, mikäli saadaan vain yksi tarjous, on kannatettava uudistus. Yhden tarjouksen saaminen viittaa usein puutteelliseen markkinakartoitukseen tai kilpailun estymiseen. Kun hankinta toteutetaan liian suurena kokonaisuutena, voi tarjouksen jättämiseen kyetä vain harvat toimijat, jolloin kilpailu ei toteudu aidosti. Uudistus varmistaa, että kilpailutusprosessi arvioidaan uudelleen, ja tarvittaessa hankinta jaetaan pienempiin osiin, jotta useammat yritykset voivat osallistua tarjouskilpailuun.

- **Ovatko esitetyt keinot sopivia näiden tavoitteiden saavuttamiseksi?**

Keinot ovat oikeansuuntaisia, mutta eivät riittäviä. Hankintayksiköille tulisi asettaa velvollisuus perustella selkeästi, miksi markkinakartoitusta tai markkinavuoropuhelua ei ole tehty. Lisäksi hankintojen osiin jakamatta jättämiseen ei tule sallia liian laajoja poikkeuksia, vaan lähtökohtaisesti jokainen hankinta tulisi jakaa osiin, ellei tätä voida erityisen hyvin perustella.

Sidosyksiköiden käytön rajoittaminen

Mitä mieltä olette esityksessä ehdotetusta sidosyksiköiden vähimmäisomistusta koskevasta vaatimuksesta? Onko se mielestänne tarkoituksenmukainen ja toteuttamiskelpoinen?

Kannatamme ehdotettua 10 prosentin vähimmäisomistusvaatimusta sidosyksiköille. Tämä on tärkeä askel kohti reilumpaa kilpailua ja pk-yritysten parempia mahdollisuuksia osallistua julkisiin hankintoihin.

Naisvaltaisilla aloilla, kuten sosiaali- ja terveyspalveluissa, vanhusten kotipalveluissa, taloushallinnossa, ruokapalveluissa ja siivouspalveluissa, suorahankinnat sidosyksiköiltä ovat heikentäneet kilpailua. Tämä on johtanut tilanteisiin, joissa markkinoilla olisi tarjolla laadukkaita ja kustannustehokkaita palveluita, mutta niitä ei kilpailuteta avoimesti.

Kun hankintoja kilpailutetaan tehokkaasti, se synnyttää uutta yritystoimintaa ja luo kasvua. Yksityisten yritysten kasvua tarvitaan erityisesti naisvaltaisille aloille, joissa julkinen sektori tällä hetkellä dominoi.

Minkälaisia vaikutuksia esitetyllä sidosyksiköiden omistusosuuden vähimmäisvaatimuksella mielestänne on?

Vaatimus lisää pk-yritysten mahdollisuuksia osallistua julkisiin hankintoihin ja vähentäisi markkinoiden vääristymiä. Tämä johtaa laadukkaampiin ja kustannustehokkaampiin palveluihin, erityisesti sosiaali- ja terveydenhuollossa, jossa sidosyksiköiden käyttö on ollut laajaa.

- **Jos sidosyksiköitä koskeva muutos toteutetaan esitetyllä tavalla, mitä toimenpiteitä ja niistä aiheutuvia kustannuksia muutos todennäköisesti aiheuttaisi edustamanne organisaation eri toimialojen kannalta ja yleisesti?**

-

- **Mitä toimenpiteitä organisaationne aikoo sidosyksikön omistajana tehdä vähimmäisomistusrajaa koskevan sääntelyn seurauksena (esimerkiksi jatkuuko toiminta markkinaehtoisena, puretaanko yhtiö, pilkotaanko yhtiö, ryhdytäänkö muihin toimenpiteisiin?)**

-

- **Minkälaisia taloudellisia tai muita hyötyjä muutoksesta todennäköisesti seuraisi?**

Pk-yritysten mahdollisuudet osallistua julkisiin hankintoihin lisää alueellista elinvoimaa.

Ovatko esitetyt sidosyksiköitä koskevat siirtymäajat mielestänne riittävät? Kuinka paljon aikaa muutoksiin tarvitaan?

Siirtymäaika on riittävä, mutta sen vaikutuksia tulee seurata erityisesti pk-yritysten näkökulmasta. Kilpailutuksen lisääntyessä on varmistettava, että pk-yritykset voivat osallistua tarjouskilpailuihin ilman kohtuutonta hallinnollista taakkaa.

- **Mitä siirtymäaikaa vaativia toimenpiteitä sidosyksiköitä koskeva kirjaus aiheuttaisi?**

-

Mietinnön liitteinä olevissa eriävissä mielipiteissä on esitetty poikkeuksia sidosyksiköiden omistusosuusvaatimukseen. Tulisiko vaatimukseen säätää poikkeuksia? Minkälaiset poikkeukset olisivat tarkoituksenmukaisia?

-

Turvallisuus ja huoltovarmuus

Vastaako esitys turvallisuutta ja huoltovarmuutta koskeviin tarpeisiin? Onko esitetty muutos riittävä keino varmistaa turvallisuuden toteutuminen hankinnan elinkaaren aikana ottaen huomioon EU-hankintadirektiivien reunaehdot, sekä muu turvallisuutta ja huoltovarmuutta koskeva sääntely?

Yksityiset yritykset ovat keskeinen osa kansallista huoltovarmuutta. Monilla toimialoilla julkisten hankintojen laajentaminen pk-yrityksille parantaa kriisitilanteissa palveluiden ja tavaroiden saatavuutta sekä hajauttaa riskejä. Tälläkin hetkellä huoltovarmuus toimii monilla aloilla, joissa yksityiset yritykset vastaavat kriittisten palveluiden ja tuotteiden saatavuudesta. Huoltovarmuuteen liittyvistä asioista on hyvä kirjata tilaajan ja palveluntuottajan väliseen sopimukseen. On tärkeää, että julkisissa hankinnoissa hyödynnetään tätä yksityisen sektorin resilienssiä ja osaamista.

Rikosrekisteriotteen pakollisuudesta luopuminen

Rikosrekisteriotteiden pakollisesta käytöstä luopumista koskevan ehdotuksen tavoitteena on sujuvoittaa hankintamenettelyjä ja vähentää hallinnollista taakkaa.

-

- **Missä määrin muutos vaikuttaa hallinnolliseen taakkaan yhtäältä hankintayksiköiden ja toisaalta tarjoajien kannalta ja edistää näitä tavoitteita?**

-

Hankintojen ilmoittaminen

Mitkä ovat näkemyksenne hankintojen ilmoittamista koskeviin muutoksiin? Lisäävätkö ehdotetut muutokset hankintojen avoimuutta tarkoituksenmukaisella tavalla?

Pidämme hyvänä, että hankintojen ilmoitusvelvollisuutta laajennetaan. Suorahankintojen ja sopimusmuutosten ilmoittamisvelvollisuuden selkeyttäminen on tarpeen, sillä tällä hetkellä markkinoilla on puutteellisesti tietoa toteutetuista hankinnoista.

Avoimuuden lisääminen parantaa pk-yritysten mahdollisuuksia osallistua tarjouskilpailuihin ja vähentää hankintamenettelyihin liittyvää epävarmuutta. Suuret hankintayksiköt tulisi veloittaa julkaisemaan hankintakalenteri, jossa hankintojen ajankohdat ilmoitetaan julkisesti hyvissä ajoin, jotta tarjoajat ehtivät niihin valmistautua.

Muut huomiot

Hankintalain uudistus on askel oikeaan suuntaan, mutta pk-yritysten näkökulmasta tarvitaan edelleen lisätoimia kilpailun lisäämiseksi ja hankintamenettelyjen avoimuuden parantamiseksi.

On erityisen tärkeää, että hankintakäytännöt tukevat naisvaltaisten alojen pk-yrityksiä, jotka usein tuottavat paikallisesti laadukkaita ja kustannustehokkaita palveluja. Hankintojen osiin jakamisen velvoittavuus, markkinakartoituksen pakollisuus ja hankintojen läpinäkyvyyden lisääminen ovat avainasemassa reilun kilpailun varmistamisessa.

Orlando Carita
Suomen Yrittäjänaiset